

[Legal Act of Ukraine] (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>

[Legal Act of Ukraine] (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

Ovcharova, N. V. "Rol biudzhethnoho zabezpechennia derzhavnoi pidtrymky proektiv derzhavno-pryvatnoho partnerstva v sotsialnii sferi ta problemy yoho rozvytku" [The Role of Budgetary Provision of State Support for Public-private Partnership Projects in the Social Sphere and Problems of its Development]. *Stan ta perspektyvy rozvytku ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii: teoriia ta praktyka*. Part 1. Uman: Vizavi, 2014. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/50086/8/Ovcharova_Rol_biudzhethnoho_zabezpechennia.pdf

"Private Participation in Infrastructure (PPI): Data Base. Annual Report". *The World Bank Group*. <https://ppi.worldbank.org/en/ppi>

Pashynska, K. S. "Modeli finansuvannia proektiv derzhavno-pryvatnoho partnerstva" [Models of Financing of Public-Private Partnership]. *Ahrosvit*, no. 12 (2017): 63-68. http://www.agrosvit.info/pdf/12_2017/12.pdf

Shvadchak, A. "Reforma DPP dlia povoiennoi vidbudovy: perspektyva chy ryzyk?" [PPP Reform for Post-war Reconstruction: Prospect or Risk?]. *Transparency International Ukraine*. September 01, 2023. <https://ti-ukraine.org/news/reforma-dpp-dlya-povoyennoi-vidbudovy-perspektyva-chy-ryzyk/>

Solodovnik, O. O. "Dzherela finansuvannia proektiv derzhavno-pryvatnoho partnerstva" [The Sources of Financing Public Private Partnerships]. *Derzhava ta rehiony. Seriia «Ekonomika ta pidpriemnytstvo»*, no. 3 (2012): 98-103. http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2012/3_2012/18.pdf

УДК 336.132.11

JEL: E60; E62; F36; G28; H21; H73; H79; R12

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-385-393>

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК РЕАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

©2024 КОЛЯДА Т. А.

УДК 336.132.11

JEL: E60; E62; F36; G28; H21; H73; H79; R12

Коляда Т. А. Фінансове забезпечення сталого розвитку територіальних громад України як чинник реальної децентралізації повоєнного відновлення

Метою статті є оцінка сучасного стану та визначення перспектив фінансового забезпечення сталого розвитку територіальних громад України в умовах децентралізації на середньостроковий період повоєнного відновлення. У статті узагальнено законодавчі підстави щодо підтримки Україною цілей сталого розвитку та необхідності їх урахування при розробці прогностичних документів; здійснено аналіз складу та структури доходів місцевих бюджетів, їх питомої ваги в доходах зведеного бюджету та ВВП за 2019–2023 рр.; на основі експертних оцінок визначено вплив формальних правил на формування доходів місцевих бюджетів, зокрема податкових; обґрунтовано тенденції та перспективи фінансового забезпечення сталого розвитку територіальних громад України на середньостроковий період. На основі аналізу складу та структури доходів місцевих бюджетів було виявлено скорочення частки доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (без трансферів) та у ВВП. Цей тренд сягнув свого максимального значення у 2023 р. та відбувається, передусім, через скорочення обсягів міжбюджетних трансфертів. Враховуючи значне навантаження на державний бюджет щодо фінансування оборонної функції держави та обслуговування державного боргу, обґрунтовано припущення про збереження тренду на скорочення обсягів міжбюджетних трансфертів на найближчі 3–5 років. Доведено, що основними бюджетоутворювальними податками для формування власних доходів місцевих бюджетів виступають податок на доходи фізичних осіб та єдиний податок. Зазначено, що запропоновані урядом новації щодо адміністрування зазначених податків можуть призвести до скорочення надходжень до місцевих бюджетів у середньостроковій перспективі. Змодельовано сценарії податкових надходжень до місцевих бюджетів за різними варіантами зміни бази та ставок бюджетоутворювальних податків, а також підкреслено важливість надання повноважень органам місцевого самоврядування впливати на процес їх адміністрування, як це запропоновано в Національній стратегії доходів до 2030 року. Обґрунтовано пропозиції щодо доцільності використання місцевих запозичень та місцевих гарантій як джерел додаткових надходжень місцевих бюджетів, попередньо провівши оцінку потенційних ризиків щодо можливості ефективного управління місцевими запозиченнями та врахувавши їх при розробці довгострокових бюджетних прогнозів. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є відновлення середньострокового планування доходів місцевих бюджетів та в перспективі перехід до довгострокового часового горизонту, що відповідатиме процесу імплементації вимог директив ЄС.

Ключові слова: фінансове забезпечення, сталий розвиток, децентралізація, місцеві бюджети, податкові надходження, доходи бюджету, територіальні громади, місцеві запозичення, повоєнне відновлення.

Рис.: 4. **Бібл.:** 15.

Коляда Тетяна Анатоліївна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент, доцент кафедри публічних фінансів, Державний податковий університет (вул. Університетська, 31, Ірпінь, 08205, Україна)

E-mail: t.a.koliada@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1574-4446>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/U-2474-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57207811486>

UDC 336.132.11

JEL: E60; E62; F36; G28; H21; H73; H79; R12

Koliada T. A. Financial Provision of Sustainable Development of Territorial Communities of Ukraine as a Factor of Real Decentralization of Post-War Recovery

The aim of the article is to assess the current state and determine the prospects for financial provision for sustainable development of territorial communities of Ukraine in the context of decentralization for the medium-term period of post-war recovery. The article generalizes the legislative grounds for Ukraine's provision of the Sustainable Development Goals and the need to take them into account in the development of forecast documents; an analysis of the composition and structure of local budget revenues, their share in consolidated budget revenues and GDP for 2019–2023 is carried out; on the basis of expert assessments, the influence of formal rules on the formation of revenues of local budgets, in particular tax ones, is determined; tendencies and prospects of financial provision of sustainable development of territorial communities of Ukraine for the medium term are substantiated. Based on the analysis of the composition and structure of local budget revenues, a reduction in the share of local budget revenues in consolidated budget revenues (excluding transfers) and in GDP has been identified. This trend reached its maximum value in 2023 and is primarily due to a reduction in the volume of interbudgetary transfers. Taking into account the significant burden on the State budget regarding the financing of the defense function of the State and servicing the public debt, the assumption that the trend towards reducing the volume of interbudgetary transfers for the next 3–5 years remains is substantiated. It is proved that the main budget-forming taxes for the formation of own revenues of local budgets are the personal income tax and the single tax. It is noted that the innovations proposed by the government regarding the administration of these taxes may lead to a reduction in revenues to local budgets in the medium term. Scenarios of tax revenues to local budgets are modeled according to various options for changing the base and rates of budget-forming taxes, and the importance of empowering local self-government bodies to influence the process of their administration, as proposed in the National Revenue Strategy 2030, is emphasized. Proposals on the expediency of using local borrowings and local guarantees as sources of additional revenues of local budgets have been substantiated, having previously assessed potential risks regarding the possibility of effective management of local borrowings and taking them into account in the development of long-term budget forecasts. Prospect for further research in this direction is the restoration of medium-term planning of local budget revenues and, in the future, the transition to a long-term time horizon that will correspond to the process of implementing the requirements of the related EU directives.

Keywords: financial provision, sustainable development, decentralization, local budgets, tax revenues, budget revenues, territorial communities, local borrowings, post-war recovery.

Fig.: 4. **Bibl.:** 15.

Koliada Tetiana A. – PhD (Economics), Senior Research Fellow, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Finance, State Tax University (31 Universytetska Str., Irpin, 08205, Ukraine)

E-mail: t.a.koliada@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1574-4446>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/U-2474-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57207811486>

Невідворотність євроінтеграційного вектора розвитку України накладає на органи державної та місцевої влади зобов'язання щодо гармонізації законодавства й адаптації політик сталого розвитку міст і регіонів ЄС до вітчизняних реалій. Ще 25 вересня 2015 р. на Саміті ООН зі сталого розвитку в Нью-Йорку було прийнято підсумковий документ «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», який визначив 17 цілей сталого розвитку та 169 завдань, що є найбільш значущими та пріоритетними для людства [1].

30 вересня 2019 р. було підписано Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», який засвідчив підтримку Україною необхідності досягнення Цілей сталого розвитку з урахуванням специфіки країни, що знайшло відображення в Національній доповіді «Цілі

сталого розвитку: Україна» [2; 3]. Чинне законодавство, зокрема Регламент Кабінету Міністрів України, який визначає засади формування та реалізації державної політики, передбачає обов'язковість урахування цілей сталого розвитку як стратегічних орієнтирів для розробки прогнозних документів, а саме: плану дій Уряду, Бюджетної декларації, проекту Закону про Державний бюджет України тощо [4]. Тому набуває особливого значення оцінка прогнозних показників, що визначені в Бюджетній декларації на 2025–2027 роки, Національній стратегії доходів до 2030 року стосовно перспектив фінансового забезпечення цілей сталого розвитку, на прикладі територіальних громад України, з урахування наявних викликів та необхідністю повоєнного відновлення постраждалих територій.

Розкриттю теоретичних основ фінансового забезпечення розвитку територіальних громад присвячені праці відомих закордонних учених: Ш. Бланкарта, Р. Масгрейва, П. Самуельсона, К. Ерроу, Ч. Тібу, Х. Ціммермана та інших. Серед вітчизняних вчених концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад є предметом сучасних досліджень О. Васильєвої, Ю. Куца, В. Мамоніної, В. Мартиненко, Т. Панчишина, І. Чугунова. Питання планування та безпеки сталого розвитку

Виконано в межах гранту "EU Policy of Sustainable Development: Experience for Ukrainian Cities and Regions under the process of Decentralization"/«Політика сталого розвитку ЄС: досвід для українських міст та регіонів в умовах децентралізації» номер проєкту № 101085764 (Грантова Угода № 101085764 – 23/11/2022, термін впровадження проєкту 01.12.2022 р. – 30.11.2025 р.).

територіальних громад висвітлюють у своїй праці О. Крайник, Н. Павліха, М. Стегней, В. Тютюник, О. Хохуляк. Проблеми фінансового забезпечення сталого розвитку територіальних громад в умовах децентралізації активно досліджують Т. Єфіменко, Я. Жаліло, М. Карлін, І. Луніна, І. Пріхно, Т. Сахно, І. Сторонянська та інші.

Актуальність теми дослідження набула особливого значення в умовах початку переговорів щодо вступу України в ЄС, що передбачає виконання ряду вимог, у тому числі у сфері сталого розвитку. Триваюча збройна агресія згенерувала додаткові виклики для України щодо фінансування цілей сталого розвитку. Тому потребують подальшого дослідження питання щодо перспектив фінансового забезпечення сталого розвитку територіальних громад України в повоєнний період з урахуванням реального стану та прогнозних документів, прийнятих урядом на середньостроковий часовий горизонт.

Метою статті є оцінка сучасного стану та визначення перспектив фінансового забезпечення сталого розвитку територіальних громад України в умовах децентралізації на середньостроковий період повоєнного відновлення.

У статті використано діалектичний і системний методи при узагальненні законодавчого забезпечення щодо підтримки Україною цілей сталого розвитку та необхідності їх урахування при розробці прогнозних документів. За допомогою статистичного метода проаналізовано динаміку складу та структури доходів місцевих бюджетів, їх питомої ваги в доходах зведеного бюджету та ВВП. Метод експертних оцінок застосовано задля розкриття інституційних чинників впливу на формування доходів місцевих бюджетів, зокрема податкових. При обґрунтуванні тенденцій та перспектив у формуванні доходів місцевих бюджетів на середньостроковий період використано методи наукового абстрагування та передбачення.

Реформа децентралізації влади, яка триває в Україні з 2014 р., передбачає, передусім, передачу владних повноважень від центральних органів влади на місцевий рівень, з метою надання останнім реальної самостійності у вирішенні питань місцевого значення. Одночасно відбувається бюджетна децентралізація – шляхом закріплення за органами місцевого самоврядування достатнього обсягу фінансових ресурсів задля надання якісних суспільних благ і послуг через їх наближення якнайближче до споживачів, забезпечивши при цьому місцевим органам влади фінансову спроможність у вирішенні питань у межах їхніх повноважень [5, с. 9]. Відповідні зміни вже знайшли своє відображення в Бюджетному та Податковому ко-

дексах України. Закріплені за місцевим бюджетом фінансові ресурси є власними для органів місцевого самоврядування, тобто їх використання відбувається за рішеннями місцевих рад, і витрачаються вони на фінансування власних функцій місцевих органів влади, що покладаються на них відповідно до Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [6].

Що стосується фінансування делегованих повноважень та здійснення бюджетного вирівнювання, то держава надає органам місцевого самоврядування у вигляді міжбюджетних трансфертів кошти, обсяг яких щорічно визначається при прийнятті Закону України «Про Державний бюджет України на відповідний рік». При цьому починаючи з 2015 року було змінено підходи та формулу розрахунку міжбюджетних трансфертів, передусім – базової дотації (раніше мала назву «дотація вирівнювання»). Так, Бюджетним кодексом України передбачено, що «механізм вирівнювання відбувається в разі менше нормованого значення 0,9 індексу податкоспроможності громади; у ситуаціях, коли територіальні громади достатньо податкоспроможні (індекс податкоспроможності має значення більше за норматив 1,1 по Україні загалом), тоді відбувається процес реверсної дотації, тобто місцеві бюджети наповнюються державним шляхом відшкодування половини суми від перевищення» [7]. Це дозволило суттєво скоротити обсяги базової дотації, подолати імпліцитні споживачські настрої серед отримувачів базової дотації на місцевому рівні та стимулювати представників влади територіальних громад шукати додаткові резерви для збільшення власних доходів місцевих бюджетів.

У зв'язку з тим, що фінансування делегованих базових функцій держави, як-от освіта, охорона здоров'я, соціальних захист, відбувається не за рахунок бюджетних дотацій, а шляхом надання субвенцій, це значно підвищило цільове використання цих коштів. Така трансформація міжбюджетних відносин посилила ефективність інституту бюджетного контролю, оскільки субвенції передбачають цільове витрачання наданих коштів та їх повернення до державного бюджету в разі неповного використання протягом бюджетного року.

Якщо до 2019 р. у доходах місцевих бюджетів превалювали міжбюджетні трансферти, то протягом останніх років спостерігається зворотний тренд (рис. 1), що може свідчити про посилення фінансової самостійності інститутів влади на місцевому рівні та реальну результативність реформи децентралізації влади. Однак необхідно враховувати негативний вплив пандемії COVID-19 [8, с. 29] і триваючу військову агресію з боку РФ, які не дозволили державі

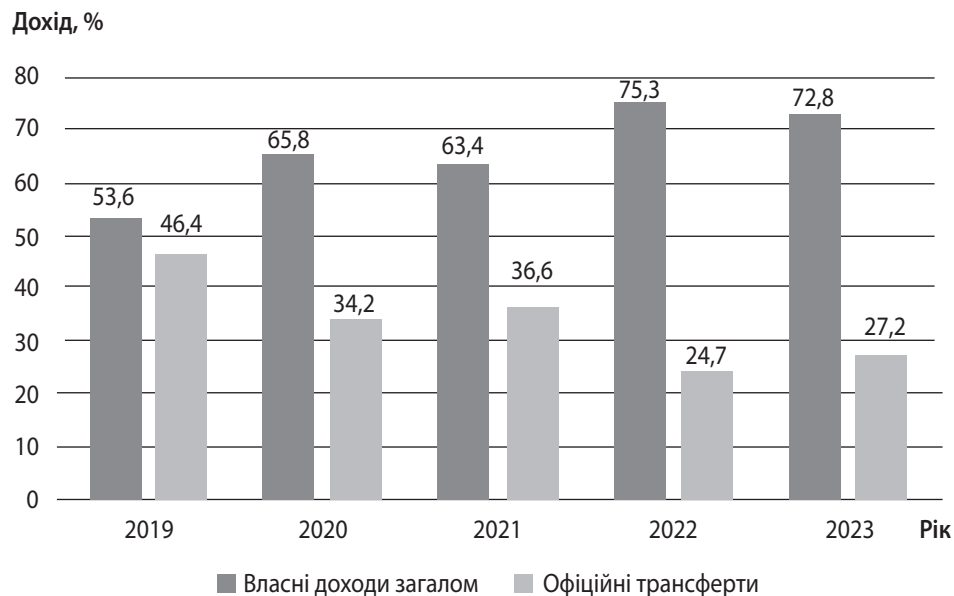

Рис. 1. Структура доходів місцевих бюджетів України за 2019–2023 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [9].

в повному обсязі профінансувати делеговані функції, що вплинуло на обсяги наданих територіальним громадам міжбюджетних трансфертів.

Одночасно відбувається скорочення частки доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (без трансфертів). Так, у Бюджетній декларації на 2022–2024 роки питома вага доходів місцевих бюджетів визначалася на рівні 25,0%, 25,3% та 25,7% відповідно (у відсотках до ВВП це становило 7,5% протягом 2022–2024 рр.) [10]. Однак досягти запланованих показників не вдалося (рис. 2). Крім того, у Бюджетній декларації на 2024–2027 роки питома вага доходів місцевих бюджетів визначена на рівні 19,4%, 21,1% та 21,3% відповідно (у відсотках до ВВП це становить 5,8%, 6,3% та 6,3% відповідно протягом 2024–2027 рр.) [11].

Таким чином, органи місцевої влади мають розробити відповідні заходи щодо залучення додаткових надходжень до місцевих бюджетів, у тому числі позикових, задля виконання власних функцій місцевого самоврядування та забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Адже доходи державного бюджету протягом наступних трьох років будуть спрямовані передусім на фінансування оборонної функції держави та обслуговування державного боргу, що призведе до скорочення обсягів міжбюджетних трансфертів.

Необхідно наголосити, що реформа децентралізації в Україні відбувається в умовах ресурсних обмежень, насамперед фінансових, людських, територіальних тощо. Тому як джерело додаткових надходжень місцевих бюджетів доцільно викорис-

товувати місцеві запозичення та місцеві гарантії. Чинна законодавча база дозволяє територіальним громадам України здійснювати місцеві запозичення та надавати місцеві гарантії. Так, міські, селищні та сільські ради мають право здійснювати місцеві внутрішні запозичення та місцеві зовнішні запозичення [7]. Що стосується форми місцевих запозичень, то вони можуть здійснюватися як шляхом укладення договорів позики (кредитних договорів), так і через емісію облігацій місцевих позик.

Враховуючи, що місцеві запозичення та місцеві гарантії призводять до формування місцевого та гарантованого боргу, який не входить до складу державного боргу, то територіальним громадам необхідно попередньо розрахувати показники фінансової спроможності, щоб своєчасно обслуговувати та погашати позикові ресурси. Крім того, Бюджетним кодексом України передбачені обмеження щодо загального обсягів місцевого та гарантованого боргу – «не більше 200% середньорічного обсягу доходів загального фонду місцевого бюджету, які надійшли за три попередні бюджетні періоди (роки), а також видатки місцевого бюджету на обслуговування місцевого боргу не можуть перевищувати 10% видатків загального фонду місцевого бюджету» [7].

Що стосується власних доходів місцевих бюджетів України, то доцільно дослідити структуру дохідних джерел за останні п'ять років (рис. 3). Найбільшу питому вагу становлять податкові надходження, які складають понад 90% від загальної суми доходів.

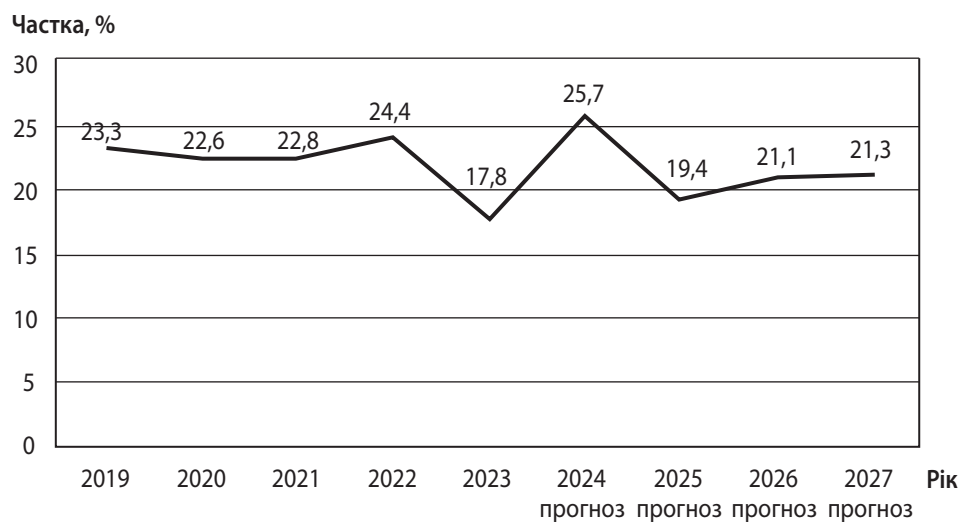

Рис. 2. Частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (без трансфертів) за 2019–2027 рр., %
 Джерело: побудовано автором за даними [9–11].

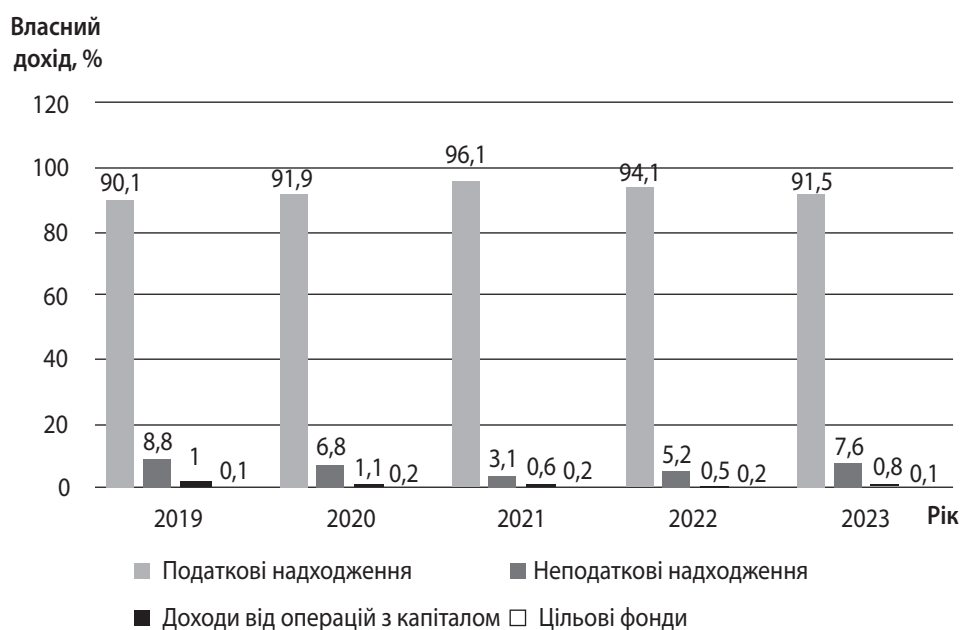

Рис. 3. Структура власних доходів місцевих бюджетів України за 2019–2023 рр., %
 Джерело: побудовано автором за даними [9].

При цьому основними бюджетоутворювальними податками виступають податок і збір на доходи фізичних осіб та єдиний податок у складі місцевих податків і зборів, обсяг яких безпосередньо залежить від кількості осіб, що працюють і сплачують податок на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) до бюджетів територіальних громад, і розміру їхньої заробітної плати, а також кількості підприємств малого та середнього бізнесу, що є платниками єдиного податку (рис. 4).

Найбільшу питому вагу у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів становить податок і збір на доходи фізичних осіб. Тому ви-

лучення з 1 жовтня 2023 р. зі складу доходів місцевих бюджетів до державного бюджету частини військового ПДФО призвело до скорочення частки податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів у 2023 р. порівняно з показниками 2022 р. з 94,1% до 91,5%, а також до скорочення питомої ваги цього податку у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів з 69,2% до 66,6% [9].

Таким чином, новації в податковій сфері виступають важливим інституційним фактором, що буде впливати на обсяги податкових надходжень місцевих бюджетів та визначати суму власних доходів місцевих бюджетів, які будуть витратитися

Рис. 4. Структура податкових надходжень місцевих бюджетів України за 2019–2023 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [9].

на забезпечення сталого розвитку територіальних громад України. У цьому контексті доцільно проаналізувати основні положення Національної стратегії доходів до 2030 року, які безпосередньо стосуються формування податкових надходжень місцевих бюджетів, задля визначення тенденцій та перспектив на середньостроковий період.

Оскільки ПДФО є основним бюджетоутворювальним податком місцевих бюджетів, то саме новації щодо його адмініструванні спроможні спричинити найбільші зміни в структурі та обсягах доходів місцевих бюджетів. ПДФО належить до закріплених податків, частка закріплення за місцевим бюджетом визначається Бюджетним кодексом України та є диференційованою за видами місцевих бюджетів. Що стосується бюджетів територіальних громад, то на місцевому рівні залишається 60% від загальної суми надходжень від справляння цього податку.

У Національній стратегії доходів до 2030 року передбачено «відновити прогресивну шкалу ставок ПДФО у поєднанні із соціальною пільгою, нейтральною до рівня доходів» [12]. При цьому прогресивність шкали оподаткування та розмір податкової (соціальної) пільги не визначено. Якщо встановити розмір соціальної пільги на рівні мінімальної заробітної плати, що є логічним і відповідним умові нейтральності рішенням, то в такому випадку доходи значної кількості населення вийдуть із-під оподаткування, враховуючи офіційні дані про розподіл населення за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів за 2021 р. – 73,5% населення отримували доходи нижче 8 000 грн на місяць [13].

Якщо встановити соціальну пільгу зі сплати ПДФО на рівні прожиткового мінімуму, який визначається, передусім, для нарахування соціальних виплат і допомог малозабезпеченим верствам населення при плануванні державного бюджету на поточний рік, то в такому випадку втрачається принцип нейтральності та соціальної справедливості оподаткування, однак це не призведе до скорочення надходжень до бюджетів усіх рівнів. Станом на 01.01.2024 р. прожитковий мінімум доходів громадян для працездатної особи встановлено на рівні 2 920 грн на місяць. При цьому, за розрахунками Міністерства соціальної політики України (у цінах червня 2024 р.), прожитковий мінімум для працездатних осіб становить 7382,17 грн на місяць, а з урахуванням суми обов'язкових платежів відповідно до чинного законодавства – 9170,40 грн на місяць.

Тому можна припустити, що за умови збереження кількості осіб, що сплачують ПДФО на рівні територіальних громад, питома вага цього податку в доходах місцевих бюджетів протягом наступних трьох років залишиться на наявному рівні або збільшиться до рівня 2022 р. шляхом зростання прогресивності шкали оподаткування. Але треба враховувати вплив таких негативних чинників, як міграція населення, скорочення робочих місць, призупинення темпів зростання рівня офіційної заробітної плати тощо.

Що стосується єдиного податку, то в Національній стратегії доходів до 2030 року запропоновано такі кроки реформування спрощеної системи оподаткування (далі – ССО): «звуження сфери її застосування шляхом виключення юридичних

осіб, підвищення порогу реєстрації платників ПДВ і збільшення ефективних ставок податків до рівня загального режиму» [12]. Необхідність скорочення переліку осіб, що мають право використовувати ССО, вже тривалий час дискутується в суспільстві, серед науковців та практиків, оскільки є підстави вважати її одним зі способів мінімізації сплати податків, передусім для юридичних осіб. Запровадження ССО розглядалася як тимчасова пільга для початку ведення бізнесу з поступовим переходом на загальну систему оподаткування, але з часом перетворилася у своєрідний легальний внутрішній офшор, де-факто багаторічну інверсійну інституційну пастку для вітчизняної податкової системи. Тому в умовах пошуку додаткових надходжень до бюджету, насамперед державного, це цілком логічне та очікуване рішення уряду.

Звертає увагу той факт, що при переході юридичних осіб на загальну систему оподаткування місцеві бюджети будуть втрачати податкові надходження, оскільки замість єдиного податку юрособи будуть сплачувати податок на прибуток підприємств, більша частина якого зараховується до державного бюджету. Відповідно до Бюджетного кодексу України лише 10% податку на прибуток підприємств зараховується до обласних бюджетів та бюджету м. Києва. При цьому сільські, селищні та міські бюджети – тобто бюджети територіальних громад – не отримають надходжень від справляння цього податку.

Запровадження пільгових ставок єдиного податку під час дії воєнного стану також має тимчасовий характер, це стосується, передусім, платників другої та третьої груп. Пропонується об'єднання зазначених платників в одну групу та запровадження диференційованої шкали ставок податку залежно від обсягу отриманого доходу. Крім того, фіксований розмір єдиного податку для першої групи буде переведено на адвалорні ставки та застосовуватиметься до фактично отриманого доходу. Зазначені новації спрямовані на створення конкурентного середовища для всіх платників податків, незалежно від обраної системи оподаткування, та відновлення принципу справедливості оподаткування.

Якщо прогнозувати обсяги надходжень до місцевих бюджетів від справляння єдиного податку, то в разі введення в дію податкових новацій відбудеться їхнє скорочення через зменшення кількості платників (юридичні особи мають перейти на загальну систему оподаткування, планується скорочення переліку видів діяльності для першої групи ССО). При цьому проблематично буде переkritи недонадходження податкових платежів до

місцевих бюджетів за рахунок зростання ставок єдиного податку.

Щодо положення Національної стратегії доходів до 2030 року стосовно «посилення функцій органів місцевого самоврядування в частині адміністрування податків, які зараховуються до місцевих бюджетів» [12], то необхідно акцентувати увагу на податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Запровадження цього податку розглядалося як основне джерело надходжень до місцевих бюджетів, базуючись на досвіті європейських країн. Однак на відміну від провідних країн світу, де базою оподаткування податку на майно є оцінна вартість нерухомості, в Україні базою оподаткування виступає площа квартири або будинку, що перебуває у власності платника податку. Крім того, ставка податку для об'єктів нерухомості, що перевищують площу, яка не підпадає під оподаткування, визначена «у розмірі, що не перевищує 1,5% розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, за 1 кв. м бази оподаткування» [14]. Законом України «Про Державний бюджет Україна на 2024 рік» встановлено розмір мінімальної заробітної плати в місячному розмірі з 1 квітня – 8 000 грн. Бюджетною декларацією на 2025–2027 роки передбачено збереження мінімальної заробітної плати на рівні 8 000 грн.

Таким чином, очікувати суттєвого зростання надходжень до місцевих бюджетів від адміністрування податку на нерухоме майно протягом середньострокового періоду немає підстав. Навіть враховуючи той факт, що «сільські, селищні, міські ради в межах своїх повноважень приймають рішення про встановлення місцевих податків та зборів та податкових пільг зі сплати місцевих податків і зборів» [14], вважаємо маловірогідним запровадження максимальної ставки податку на нерухоме майно в умовах значних пошкоджень та руйнувань об'єктів нерухомості на території більшості громад України.

Решта доходів місцевих бюджетів мають незначну питому вагу в загальному обсязі надходжень, законодавчих новацій щодо їх акумулювання наразі не передбачається, тому можна зробити припущення, що їхня частка залишиться на наявному рівні, а зміна обсягів надходжень буде залежати від позитивного або негативного впливу макроекономічних чинників.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило визначити тенденції та перспективи у формуванні доходів місцевих бюджетів на середньостроковий період, виходячи із прогнозних показників Бюджетної

декларації на 2025–2027 роки та новацій Національної стратегії доходів до 2030 року. Доведено, що запропоновані зміни формальних правил для формування бюджетно-податкової політики України спроможні призвести до скорочення або, у кращому випадку, залишення без змін частки доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (без трансферів).

Тому забезпечення акумулювання достатніх обсягів власних доходів місцевих бюджетів, як і пошук додаткових джерел надходжень, є завданням і викликом для органів місцевого самоврядування в повоєнний період, беручи до уваги зміни, які відбуватимуться в цій царині на трансформаційному шляху вступу України до ЄС. Доцільно створити умови для збільшення бази оподаткування основних бюджетоутворювальних податків місцевих бюджетів, на яку впливають як макроекономічні, так й інституційні чинники. У цьому контексті доцільно відновити, як це було в період до широкомасштабної збройної агресії, середньострокове планування доходів місцевих бюджетів та в перспективі перейти до застосування довгострокового часового горизонту. Оскільки на всіх рівнях влади відбувається процес імплементації вимог відповідних директив ЄС, то нововведення щодо адміністрування податкових платежів, що зараховуються до місцевих бюджетів, мають знайти відображення в бюджетних прогнозах.

Залишається дискусійним питання щодо надання повноважень органам місцевого самоврядування впливати на процес адміністрування бюджетоутворювальних податків місцевих бюджетів, оскільки в умовах унітарної держави та відповідно до чинного законодавства України адміністрування податкових платежів перебуває у сфері повноважень податкових органів. Як виключення можна розглянути можливість надання доступу органам місцевого самоврядування до баз даних зі сплати місцевих податків та формування їхньої бази оподаткування.

Необхідно провести, із залученням провідних фахових експертів з України та ЄС, багатосторонню оцінку потенційних ризиків щодо можливості ефективного управління місцевими запозиченнями в разі їх залучення, а також урахувати висновки такої оцінки при розробці довгострокових бюджетних прогнозів [15, с. 425].

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо, що в сучасних умовах органи місцевого самоврядування долають виклики, які перевіряють спроможність інститутів влади на місцевому рівні самостійно (в межах своїх повноважень) вирішувати питання фінансового забезпечення сталого

розвитку територіальних громад і підтверджують ефективність реалізації реформи децентралізації в Україні, що буде одним із визначальних чинником успішного повоєнного відновлення країни. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року. № 70/1. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Agenda2030_UA.pdf
2. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
3. Цілі сталого розвитку: Україна: Національна доповідь. *Міністерство економічного розвитку і торгівлі України*. 2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України» від 18 липня 2007 р. № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-п#Text>
5. Xin D., Koliada T., Muzychenko G. Assessment of the Impact of Budget Decentralization on Sustainable Development of Territorial Communities in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2021. Vol. 7. No. 4. P. 8–17. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2021-7-4-8-17>
6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр/page5>
7. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
8. Коляда Т. А., Гоч І. В. Особливості середньострокового бюджетного планування в Україні в умовах пандемії COVID-19. *Економічний простір*. 2020. № 161. С. 26–30. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/161-4>
9. Онищук І. Аналіз місцевих бюджетів за 2023 рік. *Всеукраїнська Асоціація об'єднаних територіальних громад*. 01.03.2024. URL: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzheta-za-2023-rik/>
10. Постанова Верховної Ради України «Про Бюджетну декларацію на 2022–2024 роки» від 15 липня 2021 р. № 1652-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1652-20#Text>
11. Постанова Верховної Ради України «Про схвалення Бюджетної декларації на 2025–2027 роки» від 28 червня 2024 р. № 751. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-п#Text>
12. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії доходів

- до 2030 року» від 27 грудня 2023 р. № 1218-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-strategii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223>
13. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
14. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
15. Фінансовий простір України в умовах глобалізаційних і деглобалізаційних трансформацій : монографія / за наук. ред. С. В. Онишко. Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. 686 с.

REFERENCES

- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <https://www.ukrstat.gov.ua/>
- Finansovy prostir Ukrainy v umovakh hlobalizatsiinykh i dehlobalizatsiinykh transformatsii* [The Financial Space of Ukraine in the Conditions of Globalization and Deglobalization Transformations] / ed. by S. V. Onyshko. Irpin: Derzhavnyi podatkovyi universytet, 2023.
- Koliada, T. A., and Hoch, I. V. "Osoblyvosti serednostrokovoho biudzhethnoho planuvannia v Ukraini v umovakh pandemii COVID-19" [Specific of Medium-Term Budget Planning in Ukraine in the Conditions of the COVID-19 Pandemic]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 161 (2020): 26-30.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/161-4>
- [Legal Act of Ukraine] (1997). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр/page5>
- [Legal Act of Ukraine] (2007). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-п#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2010). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
- [Legal Act of Ukraine] (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2015). <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Agenda2030-UA.pdf>
- [Legal Act of Ukraine] (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1652-20#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2023). <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-strategii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223>
- [Legal Act of Ukraine] (2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-п#Text>
- Onyshchuk, I. "Analiz mistsevykh biudzhativ za 2023 rik" [Analysis of Local Budgets for 2023]. *Vseukrainska Asotsiatsiia obiednanykh terytorialnykh hromad*. March 01, 2024. <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhativ-za-2023-rik/>
- "Tsili staloho rozvytku: Ukraina: Natsionalna dopovid" [Sustainable Development Goals: Ukraine: National Report]. *Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy*. 2017. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
- Xin, D., Koliada, T., and Muzychenko, G. "Assessment of the Impact of Budget Decentralization on Sustainable Development of Territorial Communities in Ukraine". *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 7, no. 4 (2021): 8-17.
DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2021-7-4-8-17>